

II. Víra

Víra sama v sobě nese překážku, která odpovídá její tajemnosti a velikosti: „Bůh je v nebi a ty na zemi“ (Kaz 5,1). Tato vzdálenost, kterou nelze snášet nadlouho, kdysi dohnala Izaiáše k hluboce lidskému výkřiku: „Kéž bys protrhl nebesa a sestoupil dolů!“ (Iz 63,20).

Tento tajemný pocit nepřítomnosti, který se bojíme přiznat, nepotlačí ani často nucený optimismus našich písní. Jak můžeme z abstraktního, vzdáleného, katechismového poznání přejít k osobnímu setkání, k živému společenství? Jak může Boží přítomnost vejít do života lidí? „Proč Bůh učinil víru tak těžkou?“ ptá se člověk zmítaný pochybnostmi. Vzkříšení slavně zahájilo „osmý den“, ale na pohled se nic nezměnilo, nový svět je vetknut do starého, osmý den existuje pouze v ostatních sedmi dnech. Svatý Petr znal tohoto skeptického a posměvačného ducha i jeho otázku: „Kde je ten jeho zaslíbený příchod? Od té doby, co zesnuli otcové, všechno zůstává tak, jak to bylo od počátku stvoření“ (2 Petr 3,4). I Židé si chtěli vynutit jasnou a jednoznačnou odpověď: „Jsi-li Mesiáš, pověz nám to“ (Lk 22,67); ba dožadují se ještě jistější záruky: „Ukaž nám Otce – a to nám stačí“ (Jan 14,8). Takový důkaz by skutečně byl víc než dostačující; ale důkazy zraňují pravdu a Pán je okamžitě a kategoricky odmítá podat: „Proč toto pokolení žádá znamení a zázraky? Amen, pravím vám, tomuto pokolení nebude dáno žádné znamení“ (Mk 8,12).

Bůh přišel, ale zdá se, že nechce, aby si lidé všimli jeho božství. V řídkých případech, kdy činil zázraky, Ježíš přikazoval: „Jdi a neříkej to nikomu.“ Meditující Pascal poznamenává: „Zjevení je sejmutím roušky, jenže Vtělení zastírá Boží tvář ještě více.“²² Bůh se ukrývá v samých svých projevech, a to je veliké tajemství skrytého Boha.

Rozum si klade podmínky i ve chvíli, kdy „dokonáno jest“: „Je-li král izraelský, ať sestoupí nyní s kříže, a my v něho uvěříme“ (Mt 27,42). Bůh odpovídá mlčením. Ale pro toho, kdo umí naslouchat, Bůh právě v tomto mlčení „projevuje svou lásku k člověku“.²³ To je „Boží bláznovství“, o němž hovoří svatý Pavel, nepochopitelný Boží respekt k naší svobodě.

Každý důkaz, který k něčemu nutí, znásilňuje lidské vědomí a mění víru v prosté poznání. Proto Bůh svou všemohoucnost omezuje, uzavírá se do mlčení své trpící lásky, upouští od každého znamení, nekoná zázraky, zastírá jas své tváře. A podstata víry odpovídá právě tomuto kenotickému Božímu postoji. Víra má a vždy v sobě bude mít cosi z noci, temnotu, která křížuje, dost prostoru pro ochranu její svobodnosti a možnost kdykoli říci ne, a na tomto odmítnutí stavět. A protože člověk může říci ne, může i jeho ano zaznít plně a jeho fiat není pouze souhlasem, ale ocitá se na téže závratné úrovni svobodného úkonu jako Fiat Boží.

Víra je dialog. Ale Boží hlas je téměř mlčení; vyvíjí nesmírně jemný, avšak neodolatelný tlak. Bůh nediktuje, ale zve: „Slyš, Izraeli“ nebo „chceš-li být dokonalý...“ Odpověď

²² *Dopis sléčně de Roannez*, říjen 1656.

²³ KABASILAS, M., *Život v Ježíši Kristu*.

na tyranův diktát je němý odpor, ovšem na pozvání Pána Hostiny reaguje „ten, kdo má uši k slyšení“, radostným přijetím; protože kdo se pevně chopil nabídnutého daru, se sám učinil vyvoleným.

Ještě hlouběji než Boží ostych před svobodou vyjadřuje nevýslovnost „trpícího Boha“²⁴ „Beránek obětovaný od počátku světa“ (Zj 13,8). Když Bůh stvořil „druhou svobodu“, otevřel vztah vzájemnosti. Otec je otec, ale své otcovství nevnučuje, svému Synu je dává, a Božím synem je každý člověk. „Všichni jste bohové, synové Nejvyššího“ (Jan 10,34); „bohové“ jsme ovšem za podmínky, že se poznáváme jako synové v Kristu a voláme s Duchem: „Abba, Otče!“ Mezi svobodou synů a Otcovým Darem, jímž je Duch svatý, je rovnítko.

Proto Bůh akceptuje, že je odmítán, neuznáván, odvrhován, vykazován ze svého vlastního díla. Na kříži se Bůh, proti Bohu, přidává k člověku.

Křesťan je ubohý člověk, ale ví, že je ještě Někdo ubožejší. Žebrák o lásku u dveří srdce: „Hle, stojím přede dveřmi a tluču; zaslechne-li kdo můj hlas a otevře mi, vejdu k němu a budu s ním večeřet a on se mnou“ (Zj 3,20). Syn přišel na zem, aby usedl ke „stolu hříšníků“.

Bůh od věčnosti myslí jen na spásu člověka a člověk musí přenechat tuto starost Bohu: musí na svou záchranu zapomenout, nehledat ji na prvním místě; musí myslet na záchranu Boží lásky, neboť Bůh si nás zamiloval jako první a nevíme proč.

²⁴ Výraz pochází od svatého Rehoře Naziánského. Ten pohlíží na Beránka obětovaného před Vtělením a s naléhavostí hovoří o utrpení Bytí, které ze své podstaty trpět nemůže.

Boží postoj se osvětlí, pochopíme-li, co je v lásce nejtajemnějšího: každá láska je vždy oboustranná. Láska je možná jen proto, že je zázrak, proto, že bezprostředně vede k obapolnosti, a to i neuvědomělé, odmítané nebo zvrhávající se. A proto je také každá velká láska láskou ukřižovanou. Vede k daru tožnému se svou vlastní velikostí, dar královskému, protože dávanému bez nejmenšího nátlaku. V očekávání stejně nesmírného fiat může láska jen trpět a být obětí čistou až k smrti a sestupu do pekel.

Syrský spisovatel Jan ze Šarug pozvedá lidskou lásku na úroveň Kristovu: „Který snoubenec,“ ptá se, „kdy zemřel pro svou snoubenku, a která snoubenka si kdy vyhlédla ukřižovaného ženicha? Bůh se zasnoubil s církví, dal jí věno svou krví, a ona mu ukovala snubní prsten z hřebů jeho ukřižování.“²⁵

Hříchem člověka není neposlušnost, ta je jen nevyhnutelným důsledkem; hříchem je nepoznat dar společenství, odmítnout svobodu a zřít se synovské lásky. Bůh zemřel, aby člověk žil v něm. „Nežiji už já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,20). Pavel umírá a Kristus žije v něm, to je dospělostní rozvinutí Pavlovy osobnosti, jeho vstup do snubní plnosti.

Věda vnucuje své vidění viditelných a ověřitelných věcí a nutí mne k jeho přijetí. Nemohu popírat existenci žízaly nebo viru, ale mohu popírat existenci Boha. Podle svatého Pavla je víra „přesvědčení o věcech, které nevidíme“ (Žid 11,1). Překračuje řád nutností. „Blahoslavení, kteří neviděli a uvěřili“, ti, kteří uvěřili, aniž by je k tomu něco donutilo, přimělo, dotlačilo.

²⁵ Sur le voile de Moïse, citováno Dom. O. Rousseauem v RAES, A., *Le mariage dans les Églises d'Orient*. Chevetogne 1958, s. 15.

Víra se tedy jeví jako překročení rozumu, jež si sám rozum vynutí, jakmile narazí na svou mez. Víra říká: „Dej svůj malý rozum a přijmi Logos.“ Je přesažením k evidenci, ke skryté skutečnosti, která se zjevuje. Její zkušenost se rázem stává jejím zjevením. Nepotřebuje žádný důkaz, žádné prostředkování, žádné abstraktní poznání Boha a bezprostředně přítomňuje Toho, jehož nejnítěrněji zná.

Vysvětlením nedostatečnosti důkazů Boží existence je základní skutečnost: jedině Bůh je kritériem své pravdy, jedině on sám je argumentem svého Bytí. V každé myšlence o Bohu myslí o sobě v lidském duchu sám Bůh. A proto nelze rozumově dokázat, nikoho obrátit argumenty, neboť nikdy nelze jednat místo Boha, nelze ho podrobit logice důkazů nebo uzavřít do řetězce příčin.

Jediným argumentem Boží existence je Bůh sám. To znamená, že víra se nevymýšlí, ale je *darem*, a právě o této královské, nezištné povaze své víry má člověk vydávat svědectví, neboť víra je dána všem, aby Bůh mohl uskutečnit svou parúzii v duši každého člověka.

Ve shodě se svým chtěním si Slovo vybralo podobu tak zvláštní, že se stává kamenem úrazu. Evangelium je kronika Ježíšova života, sbírka jeho výroků. Ale existuje tolik jiných textů, apokryfy, pepúzští proroci, divotvůrci a mesiášové až do našich dnů... Jak si vybrat?

Svědectví apoštolů? Ano, jistě, ale toto svědectví není zcela přesvědčivé. Ponechává dost místa pro pochybnosti. Je rozdíl mezi pochybovačností a obtížemi víry. Tisíc obtíží ještě nevytváří pochybnost, řekl hluboce Newman. Historická kritika zasadila každému naivnímu věření tvrdé rány. Nezvratné historické dokumenty, byť jen o pozemské existenci Ježíšově,

o nebeské nemluvě, chybějí. A to je velice dobré, a snad je to nejlepší důkaz o pravdě evangelií, neboť Ježíš se nevnučuje, nikdy přímo nevyhlašuje, že je Bůh, ale pouze se ptá: „Věříš tomu?“ Nikdy se neobrací k rozumu, nepodává důkazy ani argumenty, neptá se: „Víš? Jsi přesvědčen? Zdolal jsem tě?“ Boží přání a touhy se obracejí k srdci v biblickém smyslu, a tento ohniskový bod převrací lidskou moudrost. Do srdce Duch svatý umísťuje váhy spravedlnosti a pozorný člověk Jóbova typu váží důkazy a samozřejmosti, opouští přeludy nauk a přijímá zjevení. Z této hloubky může vyrazit slovo svatého Pavla: „Nic nás nemůže odloučit od lásky Kristovy“ (srv. Řím 8,35). Zde se ověřuje slavný Dostojevského paradox: „Kdyby mi matematicky dokázali, že pravda je mimo Krista, chtěl bych raději zůstat s Kristem.“ Tím naznačuje, že pravda dokázaná matematicky nemůže být nikdy celou pravdou, že Kristova pravda je nesouměřitelná s pravdami rozumu, že Bůh není pouze předmět víry, ale i ten, kdo tento předmět zjevuje. Výrazy „Boží oko“, „oči holubice“ naznačují, že se v nás na sebe dívá Bůh. Bůh je neviditelný pro stvoření, ale nikoli sám sobě, říká Otcové. „Co se narodilo z Ducha, je duch“ znamená, že člověk žije Božím životem. Boha vidíme prostřednictvím Boha, a toto tajemství podmiňuje a chrání tajemství víry. Bůh, praví Řehoř Nysský, zůstává vždy „hledaným“, tajemným. A Řehoř Naziánský říká: „Máš všechna jména, ale jak bych tě nazval, ó jediný nepojmenovatelný?“

Člověk si alespoň jednou v životě položí otázku, odkud přichází a kam jde. Je to otázka stará jako lidstvo samo a asi ji zaslechl i Kristus, když řekl: „Vyšel jsem od Otce a jdu k Otci.“ Tuto Ježíšovu odpověď přebírá kredo; mezi ateistickou omezeností a agnostickou rezignací hovoří Vyznání víry o hlubině Otce.

Tady má své místo geniální argument Dostojevského. Člověk je definován svým Erotem; „Kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce“ (Mt 6,21), říká evangelium. Jestliže je člověk stvořen k Božímu obrazu, a jeho popisem je tedy láska, pak je zřejmé, že opravdu milovat může jen to, co je věčné. Bůh a člověk jsou spolu ve vztahu Otce a dítěte. „Hlubina srdce tíhne k hlubině Boží.“²⁶ „Učinil jsi nás pro sebe, a naše srdce je neklidné, dokud nespočine v tobě.“²⁷ „Lidské srdce bylo stvořeno pro Krista; je to nesmírná schrána, dost veliká, aby pojala samého Boha. A proto nás zde na zemi nic nenasytí... Neboť lidská duše žízní po nekonečnu..., každá věc byla stvořena ke svému cíli a touha srdce proto, aby se povzneslo ke Kristu.“²⁸

„Světlo Kristovo,“ opakuje první hodinka slova prologu evangelia svatého Jana, „osvěcuje každého člověka, přicházejícího na svět.“ Existuje jediný člověk, jemuž by víra nebyla nabídnuta?

Podle Otců je podstatou Božího Daru Duch svatý. Proto existuje přinejmenším jedna modlitba, kterou Otec nikdy neoslyší a odpoví na ni vždy bezprostředně: je to prosba o Ducha svatého, *epikléze*. Ten, kdo hledá upřímně a poctivě, kdo umí poslouchat mlčení svého ducha, může formulovat modlitbu svého srdce v podmiňovacím způsobu: „Jsi-li, odpověz mi a sešli Ducha svatého“ – „Bože, jsi-li, osviť mne!“ Tak se modlival jeden velký Angličan, který našel víru a stal

²⁶ Angelus Silesius. Srv. Žl 42,8: „Propast volá propast“.

²⁷ Sv. AUGUSTIN, *Vyznání*.

²⁸ KABASILAS, M., *Život v Kristu*, přel. S. Broussaleux, s. 79.

se biskupem. Stejného druhu je i „jestli“ náročného a upřímného Tomáše, který kdysi řekl: „Můj Pán a můj Bůh.“ Mezi třmenem a zemí může jezdec najít milost, říká anglické úsloví.

Čírkev chová v úctě víru mučedníků a oslavuje jejich vyznavačství: „Pane, po tobě toužím, když Tě hledám, bojuji a křížuji se s Tebou, abych žila v Tobě.“²⁹

Mučedník a vyznavač, věřící a svědek jsou synonyma. Homologion, hlásání je víře vlastní: každý věřící vypráví, co viděl v Bohu, při liturgii veřejně vyznává: „Viděli jsme Světlo pravé, přijali jsme Ducha nebeského...“, je očitým a pravdivým svědkem. Jeho víra může opakovat z hloubi eucharistického kalicha Janova slova: „Co jsme slyšeli, co jsme na vlastní oči viděli, na co jsme hleděli a čeho se naše ruce dotýkaly, to zvěstujeme: Slovo života“ (1 Jan 1,1). Neviditelné je pro víru bližší a známější než viditelné. Jak krásně říká Tauler:³⁰ „Někteří podstoupí mučednictví v jediném okamžiku mečem, jiní procházejí mučednictvím lásky, které je korunuje zevnitř“, a toto mučednictví je světu neviditelné.

Avšak možnost mučednického vyznání dostává každý, a to ve své nejvyšší hodině, v hodině smrti: proti jejímu násilí zaznívá kredo, jež ji v samém jejím okamžiku přemáhá. „Ať život nebo smrt, všechno je vaše“ (1 Kor 3,21). Tak je podle svatého Pavla sama smrt darem. Věřící se rodí, žije a umírá v zázraku, trvalé dimenzi své víry.

Bůh zůstává skrytý, ale posílá své svaté a mučedníky „jako podívanou“ pro anděly i lidi. Čistá srdce vidí Boha a Bůh se zjevuje skrze ně.

²⁹ Tropar o svatých pannách mučednicích z řecké liturgie.

³⁰ Citováno z ARNOLD, *La Femme dans l'Église*. Paris 1955, s. 59.